

Demokratik Barış Hareketi ve Barış Partisi (1995-1999): Alevi Siyasetinde Temsil Arayışı

Besim Can ZIRH

besimcan@gmail.com

Yayınlanma Tarihi:

İndirilme Tarihi:

17.10.2026

Önerilen Atıf: ZIRH, Besim Can (2026). Demokratik Barış Hareketi ve Barış Partisi (1995-1999): Alevi Siyasetinde Temsil Arayışı. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. <https://doi.org/10.68413/alevian-siklopedisi.3dnd6> (Erişim Tarihi: 17.10.2026)

Alevi Ansiklopedisi,
Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID
lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisation/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Demokratik Barış Hareketi (DBH) ve onun ardılı Barış Partisi (BP), 1990'ların ortasında Alevilerin Türkiye siyasetinde giderek görünür bir seçmen ve toplumsal aktör hâline geldiği, fakat siyasal yönelimlerinin henüz istikrarlı bir temsil kanalına kavuşmadığı bir dönemde ortaya çıktı. 2 Temmuz 1993 Sivas ve Mart 1995 Gazi ve Ümraniye Mahallesi Katliamları, bu temsil sorununa güvenlik, tanınma ve eşit yurttaşlık boyutlarını ekledi. Türkiye ve Avrupa'daki Alevi örgütleri bu ortamda ortak talepler geliştirmek ve koordinasyon sağlamak üzere yakınlaşmış; Alevi Bektaşî Temsilciler Meclisi (ABTM) bu arayışın başlıca kurumsal ifadelerinden biri olmuştur. Ancak siyasete nasıl müdahale edileceği ve özellikle bağımsız bir siyasi parti kurulup kurulmayacağı konusunda ortaya çıkan ayrışma, Türkiye-Avrupa koordinasyonunu ciddi biçimde sarstı. DBH ve BP bu kırılmanın içinden doğdu. Buna rağmen hareket kendisini programatik olarak bir "Alevi partisi" şeklinde tanımlamadı; Alevi taleplerini "Türkiyelilik", çoğulculuk, eşit yurttaşlık ve daha sonra "liberal sol" kavramları içinde daha geniş bir demokratikleşme projesine yerleştirdi. Bu madde, DBH-BP deneyimini yalnızca başarısız bir parti girişimi olarak değil, 1990'lar Alevi hareketinin temsil, örgütlenme ve Türkiye-Avrupa eksenindeki koordinasyon sorunlarının yoğunlaştığı bir siyasal laboratuvar olarak değerlendirilebileceğini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Alevi Bektaşî Temsilciler Meclisi, Alevi Partisi, Alevi Siyaseti, Alevilik, Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu, Barış Partisi, Demokratik Barış Hareketi

Alevilerin Siyasal Bir Özne Olarak Görünürlük Kazanması

1987 yılında gerçekleştirilen Anayasa Referandumu sürecinde itibaren Aleviler Türkiye siyasetinde yeni bir görünürlük kazandı. Bu görünürlük yalnızca Alevi derneklerinin, vakıflarının ve yayınlarının çoğalmasının sonucu değildi; aynı zamanda siyasal partilerin Alevileri giderek daha belirgin bir seçmen kümesi olarak dikkate almaya başlamasıyla ilişkiliydi. Cumhurbaşkanı Turgut

Özal'ın Cumhurbaşkanı seçildikten sonraki erken dönemde, Kasım 1990'da Gölbaşı'nda Alevi ileri gelenleriyle görüştüğüne dair basına yansıyanlardan 1995 yılında erken seçimin gündeme gelmesiyle Başbakan Tansu Çiller'in Alevilik konusunda rapor hazırlatması ve Cem Vakfı çevresiyle temaslari, bu yeni siyasal ilginin siyaseten en yüksek örnekleriydi. Alevi kökenli aday ve siyasetçiler yalnızca sosyal demokrat partiler açısından değil, merkez sağ ve milliyetçi-muhafazakâr partiler açısından da önem kazanmaya başlamıştı (Massicard, 2005).

Bununla birlikte bu görünürlük, Alevilerin belirli bir partiyle kalıcı biçimde bütünleştiği anlamına gelmiyordu. SHP'nin 1991-1995 dönemindeki 88 milletvekilinden 27'sinin Alevi olması ve kabinede Alevi bakanların bulunması güçlü bir temsil görüntüsü yaratıyordu (. Buna rağmen Alevi örgütlerinin Diyanet, zorunlu din dersleri, eşit yurttaşlık ve ayrımcılık konularındaki taleplerinin sosyal demokrat partiler tarafından yeterince sahiplenilmediği yönünde belirgin bir hoşnutsuzluk vardı Şahhüseyinoğlu 2001). Öte yandan ANAP, DYP, MHP ve hatta RP çevrelerinin Alevi seçmene ulaşmak üzere adaylar ve temsilciler üzerinden temas kurması, Alevilerin parti rekabetinin giderek daha fazla konusu hâline geldiğini gösteriyordu. Massicard'ın ifadesiyle, "partiler Alevileri kendilerine tam anlamıyla bağlayamamış ve kalıcı ittifaklar kuramamışlardı" (Massicard 2005, 207).

Dolayısıyla 1990'ların ortasında ortaya çıkan tabloyu yalnızca "Alevilerin siyasallaşması" olarak değil, iki yönlü bir süreç olarak değerlendirmek gerekir. Bir yandan siyasal sistem Alevileri keşfediyor ve oylarına talip oluyordu; diğer yandan Alevi toplumu, geleneksel olarak yakın durduğu sol ve sosyal demokrat partilerin kendi özgöl taleplerini ne ölçüde temsil ettiği konusunda daha fazla soru sormaya başlıyordu. Bu durum bir temsil imkânı kadar kazanılan görünürlüğün nasıl bir siyasal güzergâh takip edeceği konusunda önemli sorular ortaya çıkardı. Diğer bir deyişle, Aleviler görünür bir siyasal özne hâline geliyor, fakat bu görünürlüğün hangi örgütsel ve partisel kanala dönüşeceği

belirsiz kalıyordu.

Sivas ve Gazi: Temsil Arayışının Travmatik Zemin

Bu siyasal arayış, Alevilerin ağır siyasi şiddete maruz bir dönemde gelişti. Temmuz 1992’de Cem dergisinin “Alevi Kurultayı” çağrısı ve 15 Ağustos 1992’de Hacıbektaş Şenlikleri öncesinde düzenlenen bir toplantıda yurtiçi ve yurtdışından Alevi örgüt temsilcilerinin bir araya gelmesi, ortak taleplerin kamuoyuna nasıl yansıtılacağı konusunda ortak bir platform oluşturma çabasının Sivas’tan önce başladığını gösterir. Bu toplantılarda herkes için eşitlik sağlayacak demokratik bir anayasa, devlet ve din işlerinin ayrılması, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yeniden düzenlenmesi, zorunlu din derslerinin kaldırılması ve Alevi-Bektaşî inanç ve kültürüne ilişkin çarpıtılmış bilgilerin düzeltilmesi gibi talepler formüle edilmişti (Çamuroğlu 1992, 16; Şahhüseyinoğlu 2001, 278-290). Bu talep şeması bu dönemde siyasal bir beden kazanmakta olan Alevi Hareketi’nin sonraki 40 yıl değişmez talepleri arasında yer alacaktı.

2 Temmuz 1993’te Madımak Otel’inin kundaklanması ve o yıl ilk kez Sivas merkezde düzenlenen Pir Sultan Abdal Kültür Şenlikleri’ne katılmak için kente gelmiş 33 katılımcı ile iki otel çalışanının yaşamını yitirmesi, bu örgütlenme sürecinin bağlamını kökten değiştirdi. Ağustos 1993’te Hacıbektaş’ta yapılması planlanan örgütler arası toplantı Sivas nedeniyle gerçekleşmedi. Buna karşılık Ekim 1993’te yapılan geniş katılımlı toplantıda bir “temsilciler meclisi” oluşturma fikrinin öne çıkması, 2 Temmuz Sivas Katliamının yurtiçi ve yurtdışındaki Alevi örgütleri arasındaki koordinasyon arayışını hızlandırdığını düşündürmektedir. Artık mesele yalnızca inançsal tanınma veya kültürel haklar değildi; Alevilerin can güvenliği, devletin tarafsızlığı ve siyasal sistem içinde etkili biçimde temsil edilmesi de Alevi Hareketi’nin siyasal gündemin parçaları hâline gelmişti.

12 Mart 1995 İstanbul Gazi Mahallesi’nde başlayan, Ümraniye gibi farklı semtlere sığılarak üç gün süren ve 22

kişinin yaşamını yitirdiği olaylar bu kırılganlık duygusunu daha da derinleştirdi. Sivas ile Gazi arasındaki iki yıllık dönem aynı zamanda Refah Partisi'nin 1994 (RP) yerel seçimlerinde yükseldiği, İstanbul ve Ankara belediyelerini kazandığı ve laiklik tartışmasının sertleştiği bir dönemdi. Bu nedenle 1990'ların ortasındaki Alevi örgütlenmesini yalnızca kimlik siyasetinin yükselişiyle açıklamak eksik kalacaktır. Alevi Hareketi olarak anacağımız bu özgün örgütlenme, bir yandan artan kamusal görünürlük ve siyasal imkanlar, diğer yandan ise Sivas ve Gazi gibi travmatik şiddet deneyimlerinin yarattığı güvenlik ve temsil kaygısıyla şekilleniyordu.

Türkiye ile Avrupa Arasında Ortak Bir Siyasal Dil Arayışı

Bu ortamda Türkiye ve Avrupa'daki Alevi örgütleri arasında yoğun bir temas ve koordinasyon arayışı gelişti. Avrupa'daki Alevi örgütlenmesi, özellikle Almanya'da 1980'lerin sonlarından itibaren hızla kurumsallaşmış fakat nasıl bir güzergâh izleyeceği konusunda kendi içinde bir karara varamamıştı. Geleneksel kanat Aleviliği özel alanlarda yaşatılmasını yeterli bulurken büyük kısmı 12 Eylül sonrası Avrupa'ya çıkmış olan genç ve ilerici kanat ise Aleviliğe kamusal bir görünürlük kazandırılması gerektiğini savunuyordu. Göç koşullarında dernekleşme, federasyonlaşma ve kamusal tanınma deneyimi, Avrupa'daki aktörlere farklı bir örgütsel repertuar kazandırmıştı (Gül 1999; Kaçmaz 2018). Türkiye'deki dernek ve vakıflarla kurulan ilişkiler, bu repertuarın Türkiye'deki Alevi hareketine taşındığı kanallardan biri oldu.

29-30 Nisan 1994'te Ankara'da Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Hacı Bektaş Veli çevresindeki örgütler ve Avrupa Alevi örgütlerinin katılımıyla yapılan toplantı bu yakınlaşmanın önemli örneklerinden biriydi. "Üst birlik" oluşturulması ve Türkiye'deki sorunlara siyasal olarak müdahale edilmesi tartışıldı. Almanya'daki federasyon çevreleri bu arayışı "Laik Demokratik Blok Hareketi" olarak duyuruyor ve 27 Mart 1994 yerel seçimlerinin sonuçlarına

karşı bir demokratik seferberlik olarak görüyordu. Talepler yalnızca Alevilere ilişkin değildi: devlet üzerindeki din hâkimiyetinin kaldırılması, zorunlu din derslerine son verilmesi, din ve vicdan özgürlüğü, insan hakları, Türk-Kürt ve Alevi-Sünni eşitliği gibi başlıklar birlikte sıralanıyordu.

Bu koordinasyon arayışının kurumsal karşılıklarından biri Alevi Bektaşî Temsilciler Meclisi (ABTM) oldu. ABTM, yurtiçi ve yurtdışındaki Alevi-Bektaşî örgütlerini ortak bir temsil zemini etrafında buluşturmayı amaçlıyordu. Temmuz 1995'te Ankara'da açıklanan "Nasıl bir Türkiye istiyoruz?" çerçevesinde çoğulcu demokrasi, Aleviliğin tanınması, uluslararası insan hakları belgelerinin iç hukukta uygulanması ve din hizmetlerinde eşitlik gibi talepler öne çıktı. Böylece Alevi örgütleri, Sivas ve Gazi sonrasında yalnızca savunmacı bir kimlik siyaseti geliştirmek yerine, kendi sorunlarını Türkiye'nin demokratikleşmesiyle ilişkilendiren daha geniş bir siyasal dil kurmaya çalıştı.

Avrupa ve Türkiye Alevi Hareketleri Arasında Kesin Bir Ayrışma: Siyasete Müdahalenin Araçları

Ortak talepler konusunda belirli bir yakınlaşma sağlanmış olsa da bu taleplerin hangi araçla siyasete taşınacağı konusunda ciddi bir görüş ayrılığı vardı. Tartışmanın merkezinde "siyasi parti" meselesi bulunuyordu. Bir çizgi, derneklerin ve vakıfların etki sınırlarının belli olduğunu, Alevi sorunlarının nihai çözüm yerinin parlamento olduğunu ve bu nedenle doğrudan siyasi örgütlenmeye ihtiyaç bulunduğunu savunuyordu. Kendisi siyasete bir göçmen olarak Almanya'daki sendikalarda başlamış ve bir dönem AABF Genel Sekreteri olarak da görev yapan (ve daha sonra 3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerden CHP İstanbul milletvekili olarak Meclis'e girecek olan) ABTM Genel Başkanı Ali Rıza Gülçiçek'in "TBMM'de 80 milletvekilimiz olsaydı, bu sorunlarımızı haykıra haykıra dile getirirlerdi" sözleri bu yaklaşımı özetliyordu (Gülçiçek 2018).

Buna karşılık özellikle Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (PSAKD) çevresi, Alevi kimliğine dayalı bir partinin mezhepçi

bir parti olarak algılanacağını ve demokrasi güçlerini böleceğini savunuyordu. Bu yaklaşım siyasetten uzak durmayı değil, baskı grubu ve lobicilik yoluyla mevcut demokratik güçleri etkilemeyi öneriyordu. 1995 Hacibektaş buluşmalarında bu ayrım daha açık hâle geldi: siyasette baskı gücü olmaya “evet”, Alevilere dayalı bağımsız bir siyasi partiye “hayır”. Dolayısıyla tartışma, Alevilerin siyasal talepleri olup olmadığı konusunda değil, bu taleplerin bağımsız kimlik temelli bir parti aracılığıyla mı yoksa daha geniş demokratik ittifaklar içinde mi temsil edileceği konusundaydı (Ertan 2017; Ertan 2023).

Avrupa’daki örgütlerin başlangıçta desteklediği bağımsız aday formülü bu iki yaklaşım arasında bir ara yol gibi görünüyordu. Amaç bir “Alevi partisi” kurmadan seçim döneminde Alevi taleplerini görünür kılmak ve parlamentoya temsilciler taşımaktı. Yıl sonunda yapılacağı ilan edilen erken seçimler nedeniyle 1995 sonbaharında bu fikir hızla somutlaştı; 21 farklı ilde seçime girmek üzere bağımsız adaylar belirlendi.

DBH krizi ve Türkiye-Avrupa Koordinasyonunun Kırılması

ABTM, 3 Kasım 1995 tarihinde yaptığı bir duyuruyla daha önce 6-7 Kasım tarihlerinde yapılması planlanan toplantıyı öne çekti. Parti kurulmasına karşı olan kesimler bu kararın katılımı sınırlandırmak için alındığını iddia etti ve toplantının tarihinin öne çekilmesi nedeniyle bütün örgütlerin katılamaması, parti kurma kararın meşruiyeti konusunda tartışma yarattı. Aynı dönemde iş insanı Ali Haydar Veziroğlu’nun finansal desteği belirleyici hâle geldi.[\[1\]](#) Avrupa’dan toplantılara katılım için uçuşların finanse edilmesi ve bağımsız aday stratejisinin giderek Veziroğlu’nun inisiyatifindeki bir siyasi oluşuma dönüşmesi, özellikle Avrupa’daki örgüt temsilcilerinde ciddi rahatsızlık yarattı.

25 Kasım 1995’te “Demokratik Barış Hareketi” adıyla yapılan toplantı bu gerilimin açığa çıktığı an oldu. Toplantıda “Barış olmadan demokrasi olmayacağı”, soy, inanç ve sınıfsal

farklılıkların çatışma nedeni olmaktan çıkarılması gerektiği savunuluyor ve “Adlarımız farklı olabilir ama soyadımız Türkiye’dir” sloganı kullanılıyordu. Buna rağmen Avrupa’dan gelen temsilciler, DBH’nin Veziroğlu’nun güdümüne girdiği düşüncesiyle toplantıyı protesto ederek terk etti; Avrupa’dan aday olması düşünülen bazı isimler çekildi ve geçici yürütmede görev alan temsilciler istifa etti. Bu isimler arasında kuşkusuz en önemlilerinden biri bu kırılmadan kısa süre sonra AABF’nin başına geçecek ve Avrupa Alevi hareketine 20 yıl boyunca yön verecek Turgut Öker de vardı.^[2] Bu rahatsızlıklar Veziroğlu’nun son anda seçime girmekten vazgeçmesiyle haklılık kazandı. CHP, 1995 seçimlerinde yüzde 10 barajını çok küçük bir farkla geçebilmişti ve Veziroğlu’nun seçime girmeme kararı bu sonuç üzerinden okunmuştu (Gül 1999, Şahhüseyinoğlu 2011, Ertan 2017).

2 Aralık 1995’te Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu 74 üye örgütün katılımıyla süreci değerlendirdi ve Türkiye’deki herhangi bir siyasal yapıyla örgütsel ilişkisinin kalmadığını açıkladı. Ocak 1996’da Ankara’da ABTM’nin geleceğini tartışmak üzere yapılan toplantıya Avrupa’dan katılım olmadı; Şubat 1996’da Almanya’da olağanüstü genel kurul yapılması ise DBH sürecinin Avrupa örgütlenmesi içinde de ciddi bir iç tartışmaya yol açtığını gösteriyordu (Gül 1999, Kaçmaz 2018).

Bu gelişmeler, DBH’nin basitçe “Avrupa’daki Alevi örgütlerinin Türkiye’de kurduğu parti” olarak tanımlanmasını güçleştirir. Daha doğru olan, DBH’yi Türkiye ile Avrupa arasında birkaç yıldır kurulmaya çalışılan Alevi koordinasyonunun içinden çıkan, fakat siyasi parti eşliğinde bu koordinasyonun parçalanmasına yol açan bir girişim olarak değerlendirmektir. Başka bir ifadeyle, ortak talepler ve ortak bir temsil mekanizması yaratma konusunda ilerleyen Türkiye-Avrupa ilişkisi, “hangi siyasal araçla müdahale edileceği” sorusuna geldiğinde ilk büyük sınavını verdi ve bu sınavda ciddi biçimde çözüldü. Bu kırılma daha sonraki yıllarda Avrupa Alevi örgütlenmesinin kendi kurumsal güzergâhına, Türkiye’deki örgütlerin ise başka

ittifak ve temsil biçimlerine yönelmesinin arka planlarından biri oldu (Şahhüseyinoğlu 2011, Zırh 2015).

Demokratik Barış Hareketi'nden Barış Partisi'ne

25 Kasım 1995 tarihinde kuruluşu kamuoyuna duyurulan DBH'nin tanıtımında Alevi kimliğine burgu yapılmaktan özenle kaçınılıyordu. Genel başkanlığa Alevi olmayan tıp profesörü Dr. Mehmet Eti'nin getirilmesi bu tercihin sembolik göstergelerinden biriydi. Eti, 14 Temmuz 1997 tarihinde görevini Abidin Özgünay'a bıraktı. 1960'larda kurulan Cem Dergisi çevresinden tanılan Özgünay ise sağlık sorunları nedeniyle genel başkanlık görevini 31 Aralık 1998 tarihinde Ali Haydar Veziroğlu'na bıraktı. Barış Partisi, seçimlerde aldığı başarısız sonuçtan sonra 9 Mayıs 1999 tarihinde tüm malvarlığını Millî Eğitim Bakanlığı'na bağışlayarak kendini fes etti.

Programın hazırlanmasında Reha Çamuroğlu gibi Alevi hareketinin içinden gelen isimlerin yanı sıra Doğu Ergil, Taner Akçam, Yekta Güngör Özden ve Zafer Üskül gibi farklı akademik ve siyasal çevrelerle temas kurulması da hareketin kendisini mezhepsel bir parti değil, Türkiye'nin genel sorunlarına çözüm öneren bir siyasal proje olarak sunma arzusunu gösteriyordu.

Bununla birlikte DBH'nin inanç politikası, Alevi hareketinin 1992'den beri dile getirdiği taleplerle güçlü bir süreklilik taşıyordu. Program, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet kurumu olmaktan çıkarılmasını, kurumun inanç sahiplerine devredilmesini ve temsil ile finansman esaslarının ilgili inanç topluluklarınca belirlenmesini savunuyordu. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bu hükmü Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırı bularak 25 Ekim 1996'da kapatma davası açtı. DBH yöneticileri karar beklenmeden yeni bir parti kurdu ve Aralık 1996'da Barış Partisi ortaya çıktı. Yeni programda kapatma davasına konu olan Diyanet formülasyonu yer almadı. Anayasa Mahkemesi DBH hakkındaki davayı 22 Mayıs 1997'de oyçokluğuyla sonuçlandırdı (Hakyemez 2001, 49-69).

Bu geçiş, hareketin tarihindeki ikinci önemli sınırı gösterir. İlk sınır, Alevi örgütleri arasındaki “parti mi, baskı grubu mu?” tartışmasıydı; ikincisi ise siyasi parti rejiminin hangi taleplerin programatik olarak ifade edilebileceğine ilişkin hukuki sınırıydı. Böylece Alevi örgütlenme alanında formüle edilmiş talepler, parti siyasetine tercüme edilirken hem hareket içi ayrışmaya hem de devletin hukuki müdahalesine uğradı.

Programatik Kimlik: Alevi Talepleri, Türkiyelilik ve Çoğulculuk

1996 tarihli Barış Partisi *Temel Yaklaşımlar* metni, hareketin Alevi kökeni ile programatik öz-tanımı arasındaki ayrımı açık biçimde gösterir. Metin Türkiye’nin temel sorununu tek başına Alevi, Kürt veya laiklik meselesine indirgemez; devlet ile toplum arasındaki güven krizini ve tek-tipleştirici yurttaşlık anlayışını hedef alır. “Türkiyelilik” ortak siyasal aidiyetin temel kavramı olarak öne çıkar. Türk ve Kürt, Alevi ve Sünni ya da laik ve anti laik ayrışmaları aynı kimlik bunalımının farklı eksenleri olarak ele alınırken çözüm, farklılıkların ortadan kaldırılması değil, birlikte yaşamının demokratik biçimde yönetilmesi olarak tanımlanır.

Aleviler programda açıkça anılır; tarihsel baskılar, Alevi inançlarına yönelik aşağılayıcı ve yanlış bilgiler, eşit yurttaşlık ve inanç özgürlüğü sorunları tartışılır. Ancak Alevilik metnin bütününe düzenleyen bir parti kimliği değildir. Alevilere ilişkin tartışma esas olarak “Etnik ve Kültürel Kimlikler” bölümünde yoğunlaşır; Kürtler ve gayrimüslimler de aynı çoğulcu yurttaşlık çerçevesinde ele alınır. Bu nedenle Alevi meselesi programın kurucu meselelerinden biridir, fakat Alevilik partinin kurucu kimliği değildir.

1998 tarihli *Türkiye Toplumsal Barış Projesi: Yeniden Yapılanma Programı* bu yaklaşımı daha kapsamlı bir kamu politikası programına dönüştürdü. Parti kendisini bu kez açıkça “liberal sol” olarak tanımladı. Sivil anayasa, insan hakları belgelerinin iç hukukta uygulanması, düşünce

suçlarının kaldırılması, DGM'lerin sona erdirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve temsilde adalet gibi öneriler ayrıntılandırıldı. Kürt meselesinde OHAL'in kaldırılması, koruculuk sisteminin sona erdirilmesi ve köy boşaltma mağdurlarına tazminat gibi somut talepler geliştirildi. Buna karşılık 1996'ya göre bazı başlıklarda daha ihtiyatlı bir dil benimsendi: Diyanet'in devlet dışına çıkarılması yerine devlet denetiminde çoğulcu biçimde yeniden düzenlenmesi önerildi; anadilde eğitim vurgusu zayıfladı, Atatürk ilkeleri ve üniter devlet vurgusu güçlendi. Bu değişim, kapatma deneyimi ve seçim siyasetine uyarlanma çabasıyla birlikte okunabilir.

1999 Seçimleri ve DBH/BP'nin Tarihsel Anlamı

Barış Partisi'nin seçmen karşısındaki temel sınavı 18 Nisan 1999 seçimleri oldu. İlk kez genel ve yerel seçimler bir arada düzenleniyordu. BP, genel seçimlere 57 ilde katıldı ve sadece 78,922 (%0,25) oy alabildi. İl genel meclisi seçimlerinde ise 67,448 oy aldı (0,21) ve sadece 6 belediye kazandı.[\[3\]](#) Ardahan, Tokat ve Tunceli'de yüzde 1'in üzerinde oy aldı. Tunceli'de yüzde 8,7 (22,254) oy aldı alan BP Veziroğlu'nun memleketi Tunceli - Ovacık'ta ise 1563 oy alarak belediyeyi ANAP'a kaybetti. Seçim başarısızlığının ardından 9 Mayıs 1999'da olağanüstü kongre toplanarak partinin feshedilmesine karar verildi; mal varlığı Millî Eğitim Bakanlığı'na devredildi.

Kamuoyunda önemli ölçüde bir "Alevi girişimi" olarak algılamasına karşın BP'nin öz-tanımında Alevilik vurgusu yoktu. Parti'nin programları "Türkiyelilik" üzerinden çoğulculuk, eşit yurttaşlık ve daha sonra liberal sol kavramları üzerine kuruluydu. Bu nedenle DBH-BP'yi yalnızca "Alevi partisi" olarak sınıflandırmak, deneyimin en önemli tarihsel gerilimini görünmez kılar. Parti tam da Alevilerin bağımsız bir siyasal özne olarak görünürlük kazandığı fakat bu öznenin nasıl temsil edileceği konusunda ortak bir strateji geliştirmek konusunda yaşanan kırılmalarla ortaya çıktı. Parti'nin ortaya çıkışı bu nedenle hem Alevi hareketinin artan siyasal kapasitesinin hem de bu

kapasitenin örgütsel sınırlarının göstergesidir.

Deneyimin paradoksu burada yatmaktadır: Alevilerin sorunlarını parlamentoya taşımak amacıyla geliştirilen girişim, “Alevi partisi” olarak görülmemek için Alevi kimliğini programatik öz-tanımının merkezine yerleştirmedir. Böyle yaptıkça Alevi seçmenin bir bölümünden uzaklaştı; fakat kamuoyundaki Alevi partisi algısını da ortadan kaldıramadı. Ertan’ın değerlendirmesiyle BP, bir Alevi partisi olmadığını göstermeye çalıştıkça Alevi seçmenden uzaklaşmış, Alevi olmayan seçmeni ise bu konuda ikna edemedi (Ertan 2023, 162).

Buna karşın dönemin özgün koşullarının değerlendirilmeye alınması BP’nin seçim başarısızlığının anlaşılmasında önem kazanır. 18 Nisan 1999 seçimlerine giden süreçte yaşanan üç temel gelişme bu nedenle hatırlatılmalıdır. (1) 3 Kasım 1996 yaşanan “Susurluk Kazası” devlet ve mafya arasındaki ilişkilerin ortaya çıkmasına ve toplumda temiz siyasete yönelik güçlü bir talep yarattı. Bu talebin yansımalarından biri de ÖDP’nin ortaya çıkışıydı. BP, ÖDP ile ittifak görüşmelerinde bulundu ama bir anlaşmaya varılamadı. Cem Boyner’in Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) ise 1997 yılında Barış Partisi’ne katıldı. (2) 28 Şubat 1997 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayınlanan ve “post-modern darbe” olarak literatüre giren “28 Şubat Muhtırası” hükûmetin istifasıyla sonuçlandı. (3) 15 Şubat 1999 tarihinde ise Abdullah Öcalan Kenya’da yakalanıp Türkiye’ye getirilmişti. Bu üç önemli gelişme sonunda Türkiye’deki siyasetin dengeleri kökten değişti.

DBH-BP bu bakımdan başarısız bir seçim girişiminden fazlasıdır. 1990’ların Alevi hareketinin üç temel sorusunun kesiştiği bir siyasal laboratuvarıdır: Aleviler Türkiye’de bağımsız bir siyasal özne olarak nasıl temsil edilecektir? İnanç ve kimlik temelli talepler daha genel bir demokratikleşme programına nasıl tercüme edilecektir? Türkiye ile Avrupa’da farklı koşullarda gelişen Alevi örgütlenmeleri ortak bir siyasal strateji kurabilir mi? DBH-BP’nin kısa tarihi bu sorulara kalıcı cevaplar üretememiş,

fakat sonraki Alevi siyaseti açısından soruların kendisini çok daha görünür hâle getirmiştir.

Bu çerçeveden bakıldığında DBH/BP girişimi; 1966 yılında dönemin Alevi karşıtı kampanyalarına karşı bir tepki olarak kurulan ve 1969 yılında genç lider Mustafa Timisi'nin genel başkanlık koltuğuna oturmasından sonra rotasını sola kıran (Türkiye) Birlik Partisi'nden, 2007 ve 2009 yıllarındaki ilk açılım dönemi sürecinde ortaya çıkan demokrasi taleplerini Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde düzenlenen "Nasıl bir Türkiye İstiyoruz?" toplantılarıyla dile getiren "Demokrasi için Birlik" girişimine uzanan süreçte önemli bir ara durak olarak okunmalıdır. Bu süreçte, yine Hacı Bektaş'ta gerçekleştirilen bir buluşma sonrası, 14 Mart 2010 tarihinde kurulan Eşitlik ve Demokrasi Partisi'ni (EDP) de anmak gerekir. Türkiye'nin en kısa ömürlü siyasi partilerinden biri olan EDP, 1995 yılında SHP'nin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev de yapmış olan Ziya Halis öncülüğünde sol-özgürlükçü ve sosyal liberal çizgide kurulmuştu ve 25 Kasım 2012'de Yeşiller Partisi ile birleşerek kapandı. EDP ve aynı yıl kurulan HDP'nin logolar arasındaki benzerlik Alevi Hareketinin "Türkiyelilik" eksenin eşit yurttaşlık talebine vurgu yaparak kurmaya çalıştıkları zemin açısından bir devamlılık olarak da görülebilir.

Sonuç

Demokratik Barış Hareketi ve Barış Partisi, kısa ömrü ve sınırlı seçim görünürlüğü nedeniyle Türkiye siyasi tarihinde az bilinen ve üzerine az konuşulmuş bir siyasal deneyim olarak kalmıştır. Oysa bu girişimin önemi, seçimlerde kazandığı oy oranından çok, 1990'larda Alevilerin giderek görünür bir siyasal özne hâline gelmesiyle ortaya çıkan temsil arayışının taşıdığı temel gerilimleri bünyesinde toplamış olmasında aranmalıdır. DBH-BP deneyimi, bir yandan Sivas ve Gazi katliamlarının yarattığı güvenlik kaygılarının ve buna karşın güçlenmekte olan eşit yurttaşlık taleplerinin, diğer yandan Türkiye ve Avrupa'da hızla kurumsallaşan Alevi hareketinin siyasete hangi araçlarla müdahale edeceği sorusunun kesişiminde ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle onu basitçe bir “Alevi partisi” olarak tanımlamak da, yalnızca başarısız olmuş bir parti girişimi olarak değerlendirmek de deneyimin tarihsel özgünlüğünü gözden kaçıracaktır. DBH-BP’nin kısa tarihi; Alevi taleplerinin kimlik temelli bağımsız bir siyasal örgütlenme ile daha geniş bir demokratikleşme projesi arasında nasıl konumlandırılacağı, Türkiye ile Avrupa’daki Alevi örgütlenmelerinin ortak bir siyasal strateji geliştirip geliştiremeyeceği ve Alevi kimliğinin eşit yurttaşlık temelinde bir “Türkiyelilik” tahayyülüne nasıl tercüme edilebileceği sorularının sınındığı özgün bir siyasal laboratuvar olarak okunabilir. Bu bakımdan Barış Partisi’nin asıl tarihsel mirası, bu sorulara kalıcı yanıtlar üretmesinden çok, sonraki siyasi girişimlere devrettiği ve bugün halen güncel olan Alevi taleplerinin temsil sorununu bütün açıklığıyla görünür kılmış olmasıdır.

Sonnotlar

[1] Ali Haydar Veziroğlu 1946'da doğmuştur. Ailesi 1936-38 yılları arasındaki Dersim İsyanı'nda etkin olarak yer almış Semikan Aşireti'nin önde gelenlerindendir. 1977'de CHP'den Tunceli milletvekili seçilmiş ve 1978 yılında Kahramanmaraş'ta yaşanan ve 100'ün üzerinde Alevinin öldürüldüğü olaylar sonrasında CHP'den istifa ederek Mustafa Timisi genel başkanlığındaki "Türkiye Birlik Partisi"ne (TBP) geçmiştir. 1980'lerde siyaseti bırakan Veziroğlu sonraki dönemde inşaat sektöründeki faaliyetleriyle bir işadamı olarak öne çıkmıştı (Massicard 2007, Ertan 2017).

[2] 1960 yılında doğan Turgut Öker uzun yıllar Avrupa'daki Alevi hareketinin kurumsallaşmasındaki en önemli isimlerden biri oldu. 12 Eylül sonrasında Hamburg'da yaşayan ailesinin yanına taşınan Öker, Avrupa'da 1980'lerde ortaya çıkmaya başlayan Alevi Hareketi'nin kurucu aktörlerinden biri oldu. 1997 yılında AABF genel sekreteri olan Öker Avrupa'da Alevi hareketinin kurumsallaşması yönünde önemli çabalar sarfetti. 2007 ve 2009 yıllarında göndeme gelen demokratik açılımlar sürecinde ise Türkiye'de demokratikleşme sürecine destek vermek

amacıyla AABF taşıyıcılığında kurulan "Demokratik Güç Birliği" zemininde "Türkiye'de siyasete müdahale" şiarıyla etmek üzere önce 2011 Genel Seçimlerinde İstanbul 1. bölge bağımsız milletvekili adayı oldu fakat çok düşük bir oy alabildi. 7 Haziran 2015 seçimlerinde ise Halkların Demokratik Partisi (HDP) İstanbul 2. Bölge 1. sıradan milletvekili seçilen Turgut Öker, 1 Kasım 2015 erken genel seçimlerinde İstanbul 1. Bölge 3. sıradan aday gösterilmiştir ve bu defa seçilememiştir (Zırh 2006, 2011, 2015).

[3] Adıyaman - Pınarbaşı 1666 oy (%29,2); Antakya - Dursunlu 2638 oy (%29,7), Iğdır - Hoşhaber 804 (%55,6), Kırıkkale - Hamzalı 1324 oy (%24,2), Maraş - Elbistan - Demircilik 853 oy (%33,9), Tokat - Turhal - Uludere 1637 oy (%40,2).

Kaynakça & İleri Okumalar

Alevilerin Sesi sayıları.

Barış Partisi. 1996. Barış Partisi: Temel Yaklaşımlar. Ankara: Barış Partisi Yayınları.

Barış Partisi. 1998. Türkiye Toplumsal Barış Projesi: Yeniden Yapılanma Programı. Ankara: Barış Partisi Yayınları.

Çamuroğlu, Reha. 1992. Günümüz Aleviliğinin Sorunları. İstanbul: Ant Yayınları.

Ertan, Mehmet. 2017. Aleviliğin Politikleşme Süreci: Kimlik Siyasetinin Kısıtlılıkları ve İmkanları. İstanbul: İletişim.

Ertan, Mehmet. 2023. "Türkiye'de Siyasal Hayatın Alevi Partileri: (Türkiye) Birlik Partisi ve Barış Partisi Deneyimleri." İçinde Sosyal Bilimler Perspektifinden Aleviler ve Alevilik, der. Şükrü Aslan, Çiğdem Boz ve Cemal Salman, 136-166. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gül, Zeynel. 1999. Dernekten Partiye: Avrupa Alevi Örgütlenmesi. Ankara: İtalik.

Gülçiçek, Ali Rıza. 2018. Sınırları Aşan Mücadelem: Karacaören, Köln, TBMM. Ankara: İtalik.

Hakyemez, Yusuf Şevki. 2001. "Anayasa Mahkemesi'nin Demokratik Barış Hareketi Partisi Kararı Üzerine Düşünceler." *Amme İdaresi Dergisi* 34 (4): 49-69.

Kaçmaz, Metin. 2018. Almanya Alevi Örgütlenmesi Tarihi: 1989-2018. Ankara: Yol.

Massicard, Élise. 2005. Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması. İstanbul: İletişim.

Öker, Turgut. 2005. Besim Can Zırh ile görüşme, Köln, 28 Kasım 2005.

Şahhüseyinoğlu, H. Nedim. 2001. Alevi Örgütlerinin Tarihsel Süreci. Ankara: İtalik.

Zırh, Besim Can. 2011. "Meclis'e Can Gelecek: Özgün bir Aday olarak Turgut Öker'in Portresi." *Alevilerin Sesi*, Haziran, 17-21.

Zırh, Besim Can. 2015. "Alevi Diasporası: Yeniden haricileşen dâhili bir mahrem olarak Alevilik." *Birikim* (309-310), 80-92.

Zırh, Besim Can. 2006. "Söyleşi: Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu Başkanı Turgut Öker ile Görüşme." *Kırkbudak - Anadolu Halk İnançları Araştırmaları Dergisi*, (5), 51-71.